

וכן י"א דכל השטח המוקף ע"י הערוב נחשב כעיר אחת לגבי קריאת המגילה ללא דין סמוך ונראה (ר' במנח"י ח"ח סי' סב הביא השיטות בנידון), ולפי"ד כל שכונות העיר המוקפות בעירוב נחשבות כעיר ספק מוק"ח ללא דין סמוך ונראה. ומרן הגר"ש אלישיב שליט"א פסק לגבי שכ' רמות בירושלים שיש ספק לגבה, דיש לקרוא רק בט"ו בברכה משום דעירוב טוב מחבר כל העיר לענין קריאת המגילה. ואף אם נימא דניזיל לקולא בשאלות הנ"ל, ואף את"ל כסברא שהעלה המנח"י דאולי י"ל דדין סמוך יש רק למקום הנודע בודאי, הרי מה שלוד דהיום יש לה רק דין ספק, הוא משום

דאולי אינה עומדת במקומה העתיק, היינו שאולי נחרבה לוד העתיקה ונבנתה מחדש לא במקומה הישן. אבל בודאי היתה לוד באיזור זה לפי כל הסימנים כמובא לעיל. וא"כ על מקום השכונות המרוחקות יותר יש ספק על עצמן אולי דוקא הן עומדות במקום העתיק של לוד, ודינם כספק מצד עצמן ולא מדין סמוך לספק, וכמו שפסק למעשה המנחת יצחק, וכן הגר"ז מינצברג צ"ל כמובא לעיל. ובודאי לאור העובדה, ר' להלן, די"ל דלוד דהיום היא ודאי עיר לוד המוק"ח, לפחות יש לה דין ספק מוק"ח.

י. נספח הסטורי: אין ספק שלוד על מקומה העתיק

בשנת תשמ"ח פירסם ר' יואל אליצור ג"י (תחומין ט'), מאמר על הנושא: "לשאלת זמן הפורים בעיה"ק לוד", בענין זיהוי העיר לוד, בו מוכיח כי יש רצף הסטורי על אודות קיומה של העיר במקומה הנוכחי, במרוצת השנים, המוכיח שהיא לא נחרבה, מאותה תקופה בה מוזכר בגמרא כי לוד שהיתה קיימת באותם ימים היתה מוקפת חומה. כי כל כמה עשרות שנים יש ידיעה על קיומה של העיר לוד, שהיא גילוי מילתא, ממקורות נכרים. הרי שהיא לא נחרבה ונבנתה מחדש לא על מקומה העתיק שהיה מוקף חומה עם שמה הקודם. ולפיכך אין כל ספק שהעיר לוד בימינו, היא לוד שהיתה מוקפת חומה בימות יהושע, אותה הזכיר רבי יהושע בן לוי. וכן ניתן היום להצביע על מקומות עתיקים של העיר מאותה תקופה. ולכן לכאורה יש לקבוע את פורים בלוד ביום ט"ו בלבד כדוגמת ירושלים. להבהרת הענין נביא כאן מספר קטעים ממאמר זה:

1. זיהוי לוד ומיקומה המדויק במקורות עתיקים

בדברי חז"ל

לוד היא מערי א"י שהיו ידועות וקיימות בשמן בכל הזמנים. מחברים אין מספר, יהודים נוצרים ומוסלמים, עברו בה ומזכירים אותה. השאלה שצריכה להשאל היא אם יש בטוחן גמור שהעיר במקומה היום כוללת בשטחה את העיר שמימות יהושע. לדעתי התשובה לשאלה זו היא חיובית בלי ספק, כפי שאנמק בהמשך.

לאמיתו של דבר, **די הנה** שנוכיח את רצף הישוב באותו אתר מימי ר' יהושע בן לוי ועד עכשיו. הואיל והוא בעל ההלכה "לוד ואונו וגיא החרשים מוק"ח מימות יהושע בן נון" וודאי נתכוין להלכה ולמעשה, והוא עצמו ישב בלוד (ירוש' תרומות פ"ח, ב"ר ספצ"ד בנדפס, פסק"ר פל"ב קמ"ח ע"ב פסקדר"כ קל"ז ע"א). אילו נשתנה מקומה עד ימיו לא היו שני התלמודים שותקים מזה. את הרצף הזה קל להוכיח מפני סופרים וספרים בכל התקופות שמאו ועד היום. שרידים ארכיאולוגיים ידועים לנו בלוד מכל הזמנים, ובכללם ימות יהושע בן נון, ולפיהם אנו יכולים לדעת את גודל העיר ומיקומה המדויק בזמן כיבוש הארץ, וכן אח"כ בימי גדולתה בתקופת התנאים והאמוראים. ואפרט את דבריי.

מן המקראות למדנו רק נתונים כלליים המצמצמים את מקומה של לוד בתחום אחד עם חדיד ואונו (וחדיד מזהה במדויק בחדיית"א – תל וישוב ערבי לשעבר ממזרח למושב חדיד והאידנא). מדברי חז"ל יש בידינו ג"כ ידיעות שאינן מעמידות את המקום בנקודה אחת הכרחית, אם כי יש בהם להצביע על האזור המצומצם שלו. הכוונה היא קודם כל לאמור בירושלמי שביעית פ"ט סה"ב: אמר ר"י עוד היא יש בה הר ושפלה ועמק, מבית חורון ועד אמאוס הר, מאמאוס ועד לוד שפלה, מלוד ועד הים עמק; שהוא הגדרה מתאימה למיקומה של לוד בקו מזרח-מערב, שכן מנחל איילון שתוחם את לוד במזרחה ולמזרח האזור הוא גבעות נמוכות (50–200 מטר מעל פני הים) ומלוד ולמערב מישור רצוף (בגובה 30–40 מטר מעפה") עד הים. וכן מוזכרים אונו ג' מילין מלוד (שמקומה ידוע בערך ולא בדיוק כנז"ל) וכפר טבי במזרח לוד. לכפר טבי יש שימור שם טוב – ח'רבת כפר טאב ע"י הכביש המהיר, צפמ"ע לשעלבים, אולם לא מסרו לנו חכמים את המרחק המדויק שבינו ללוד.

ממקורות נוכריים

לעומת זאת אפשר ללקט מכתבי מחברים נכריים, בני זמנה של תקופת התנאים והאמוראים, מרחקי דרכים מדוייקים מלוד למקומות שונים לאורך

1234567

1234567

הדרכים הראשיות שהיו מסומנות באבני מיל. הנני מגיש כאן מתוך חיבורים אלו מקורות שיש בהם מרחק דרך מדויק לשוב ידוע ומוזהה:

1. מסע אנטונינוס-אוגוסטוס: מדיוספוליס לימניה (=מלוד ליבנה) 12 מיל. מדיוספוליס לאולותרופוליס (= מלוד לבית גוברין) 8 מיל; המסע מיוחס לאנטונינוס אוגוסטוס, כנראה הקיסר אנטונינוס קרקלה (188–217 למנינם. חושבים שהוא אנטונינוס חברו של רבי). גרשם נערך סופית לכל המאוחר בימי דיוקליטיאנוס (בערך 300 שנה למנינם).

2. טבלת פויטינגר: מאמאוס ללודיס 12 מיל. מלודיס לימניה 12 מיל. ה'טבלה' היא מפה כוללת של כל תחומי האימפריה הרומית, והיא העתקה של מפה קדומה מתקופת קיום האימפריה, ז"א מתקופת התנאים או האמוראים הראשונים.

3. תעודת מסע מארכיון תיאופנס: מן ימיה ללונדא (=מיבנה ללוד) י"ב מיל. מלונדא לאנטיפטריס י"א מיל. התעודה היא תיאור מסע ממצרים לאנטוכיא. נכתבה בין השנים 317–323 לסה"נ.

4. הנוסע מבורדו: "הלאה מירושלים כך: עיר ניקופוליס (=אמאוס) 22 מיל. עיר לידא 10 מיל. מקום החלפה (=החלפת סוסים) אנטיפטריס 10 מיל". זהו ספר המסעות הנצרי הקדום ביותר שידוע. נכתב לפני 333 למנינם.

5. האונומסטיקון לאוסביוס (אנציקלופדיה אלפביתית לשמות המקומות במקרא וכו'. נכתב ע"י אוסביוס. מת 339– למנינם): בית סריסה 15 מיל צפונה לדיוספוליס (56,22. מלמד 278) ביתו-ענבה במרחק 4 מיל ממזרח לדיוספוליס (20,16. מלמד 55). חדיא בסביבת דיוספוליס במזרח (24,24. מלמד 78).

6. תיאודוסיוס: "מאמאוס לדיוספוליס 12 מיל מדיוספוליס ליפו 12 מיל. הספר הוא של צליין נוצרי קדום. נכתב ב 530 למנינם בערך.

כל המרחקים הנ"ל מתאשרים בבדיקת המרחקים מלוד של היום. המיל הרומי הוא כ-1400 מטר. מלוד ליבנה כ-16.5 ק"מ (=12 מיל). מעמאוס ללוד כ-15 ק"מ (=כ-11 מיל). שים לב שטבלת פויטינגר ותיאודוסיוס מוסיפים 12 מיל. ואילו הנוסע מבורדו 10 מיל. אפשר שנשתנה מיקום אבני המיל. מלוד לבית גוברין 40 ק"מ. מלוד לתל אפק – אנטיפטריס כ-14.5 ק"מ (קצת יותר מ 10 מיל). ח'רבת סריסה (ע"י אלקנה) רחוקה מלוד צפונה בקו קרקע דרך קו המורדות ועליה דרך כפר סבא 21–22 ק"מ (=15 מיל). ענאבה (כפר שחרב בתש"ח), מקומו סמוך לכביש המהיר 6.5 ק"מ דרומית מזרחית ללוד. חדיא היא חדיד הידועה, על תל בולט ממזרח ללוד (חרבה בתש"ח), מתוארת ומוזהה ע"י בעל כפתור ופרח (פרק יא עמ' ש). מלוד ליפו כ-16.5 ק"מ.

רצף עדויות על לוד במהלך הדורות

אוצר החכמות

ואולם העיקר הוא שוו היא עיר שעומדת על עמדה ובחזקתה מאז ועד היום. את הרצף הזה, שהוא ידוע בפי כל יושבי הארץ ותריה לאורך הזמנים, אפשר להציג על השולחן ע"י רשימת עדויות שבכתב של מחברים שתיארו את המקום בזה אחר זה ללא הפסקה של ממש. אציג כאן את מה שהעליתי בחיפוש ראשוני:

מתקופת האמוראים ועד הכיבוש הערבי

כידוע, בפני הבית ואח"כ בזמן התנאים הראשונים היתה לוד "משנה לירושלים" (ילקוט צפניה תקס"ז, פסק"ר כ"ט ע"ב), ובה ישבו והורו גדולי החכמים. ישיבת חכמים וישוב מישוראל נמשכו בה גם בזמן האמוראים. עוד אחרי ריב"ל ובני דורו (ר' חמא בר חנינא ור' הושעיא, ירוש' פאה פ"ח, שקלים ספ"ה) היה ר' שמלאי מלוד (פסחים ס"ב, ב, ע"ז, א) ור' אבהו שמע את ר' שמואל בר נחמני דורש בכנשתא דטרסיה בלוד (ויק"ר פל"ה). תיאופנס, הנוסע מבורדו ואוסביוס שהבאתי את דבריהם בפרק הקודם הם בני זמנו של ר' אבהו. ברשימה גיאוגרפית מימי האימפריה הרומית נערכה בסביבות 350 למנינם) מזכרת לוד כעיר המיצאת אריגים. ברשימת משתתפי ועידת ניקיאה (נערכה ב 325) נזכר הבישוף של לוד. היירונימוס מזכיר את לוד במסע פאולה (386 למנינם). אף הוא מספר שלמד ספר איוב מחכם יהודי בלוד, ושפגש בלוד "אחד מן העברים שנקרא בפיהם חכם ובעל-משנה". העיר נזכרת בכתבי בן זמנו, אב הכנסייה אוגוסטינוס (354–430). במאה החמישית למנינם מזכירה תיאודורטוס, ומצויירת במפת מידבא. מראה: עיר גדולה ללא חומה ובה שתי כנסיות וכתובת "לוד היא לידיאה וגם דיוספוליס". תיאודוסיוס עבר בה ותיארה עם מרחקיה מערי הסביבה בערך ב 530 (בפרק הקודם 6), וכן הוזכרה בתחילת המאה הששית במסעו של סטפנוס הביזנטי, ושוב ב 570 בערך במסעו של אנטונינוס פלקטינוס. בעלי שתי רשימות מנהליות מאותה מאה, היירוקלס בראשיתה וגיאורגיוס קיפריוס בסופה, מונים את דיוספוליס בין הערים המרכזיות בא"י.

מהכיבוש המוסלמי ועד תקופת התורכים

המחברים המוסלמים המתארים את כיבוש הארץ בידי הערבים מזכירים במיוחד את לד (במבטא לד או לד) בין ערי הארץ הראשיות שנכבשו (שנת 636 למנין העמים). אח"כ היא היתה בירת פלסטין עד שנבנתה רמלה (716 לסה"נ, ויש אומרים כמה שנים לפני כן). אל מקדסי (985 לס') כותב שעבד אל מלך שבנה את כיפת הסלע בירושלים 692– לס' לאחר שאמר לו דודו שעליו להתחרות בכנסיות המפוארות של הנוצרים בירושלים (הקבר), בלוד ובאלֶהא (-אדסה היא אורפה הסמוכה לחרן). במאה הבאה מזכירים את העיר וכנסית ג'ורג' ראשי הכנסיה הנוצרית יוחנן מדמשק (שנות כהונתו 716–749) ואפיפניוס (780), וכן הנזיר האנגלי ויליבלדוס שפקד את המקום בסביבות 725.

מכאן ואילך מתרבים מאד המזכירים את לוד ומתארים אותה. רוב הגיאוגרפים וההיסטוריונים המוסלמים, נוסעים יהודים ונוצרים, וחיבורים נוספים והרי פירוט מקורות עד לכיבוש התורכי:

¹²³⁴⁵⁶⁷אצור החכמה

מקורות מוסלמיים: אבן ח'רדאבה עמ' 161 (864 לס'). בלאד'רי פתוח עמ' 138 (869 לס'). יעקובי 328 (891 לס'). אבן אל פקיה 117 (903 לס'). אל בכרי 176 (1091 לס'). בהא א-דין (1137–1193). עלי מהיראט 32 (1173 לס'). יאקות ב' 818 ד' 354 (1225). אבו שאמה ב' 192 (1203–1268). דמשקי 201 (סביב 1300). אבו אל פידא 227 (1321). קלקשנדי צבח ד' 100. ד' א-צבח 284 (1418 לס'). מג'יר א-דין ב' 419 (1496 לס'). שמס א-דין (1427–1497) על משפחת בזמנו בערי א"י (קתדרה 1, תשלו 140).

¹²³⁴⁵⁶⁷אצור החכמה

מקורות נוצריים: דניאל הרוסי (70–1106). פ'טלוס (חיבור אנונימי מסביבות 1130 – נערך וסודר אח"כ ע"י פטלוס). מחברים אנונימיים שונים בני המאה ה"ב: יוהן מוירצבורג (70–1160), תיאודריך (1172), ז'ק מוירי (1180), יוהנס פוקאס (1185), בורכרדוס (1280), מרינו סנוטו (1321) "מדריך לארץ הקודש" (בערך 1350), לודולף פון סוכס (1350) פליקס פברי (3–1480) בריידנבאך (כנסיית גיאורגיוס והמסגד מצויירים במפתו 1483). ראוי להזכיר את המטבע הצלבנית שהטביע בישוף העיר בערך בשנת 1260 (שרטוט ראה אצל וילנאי, אריאל 3953).

¹²³⁴⁵⁶⁷אצור החכמה

מקורות עבריים: ר' בנימין מטודילה (תתקכה-תתקלג). (מזכירים בחיבורו הראב"ד בפושק"ר ור' יחיאל נכד בעל הערוך ברומי) מהד' אדלר ל"ב עמ' כא-כב ושוב מ"ד עמ' כט "ומשם (מקאקון) חצי יום לשרגורג והיא לוד, ושם יהודי אחד צבע. "ומשם (אשקלון) מהלך יום לשרגורג היא לוד". ר' יעקב ב"ר נתנאל בן זמנו בערך: "ומנוג (=בית גובא, היום "מבוא חורון") עד לוד ארבע פרסאות" (איינושטין אצור מסעות עמ' 59). ר' אשתורי הפרחי (שנת ה' פ"ב) בכפתור ופרח (מהד' לונץ עמ' קכ"ו, ש, שכ"ח) ומציין את מרחקיה ממקומות שונים (חדיד, רמלה, "נוב", צריפין, יבנה).

בתקופה העות'מנית

בתקופה העות'מנית נזכרת לוד (לד) במפקדים הממשלתיים (הראשון נעשה ב 1525 לסה"נ, האחרון ב 1596) בתור כפר גדול בנפת רמלה, או כבירת נפה בפני עצמה. ב 2–1671 לסה"נ מזכירה אוליה צ'לבי (בן צבי 102,97). בשנת תכה נהרגו יהודים שהלכו ללוד ברנטיס (משפטי צדק סי' צא). לוד ידועה כמקום קרבות בימי ט'אדאר אל עמר עם שאר ערי החוף (1770 לס'. מקורות אצל בן צבי, א"י וישובה 28 ואילך). מוזכרת ככיבושי נפוליון (בן צבי 33).

במאה ה"ט למנינם הרבה מאד ידיעות והזכרות: נחשבה לאחד הישובים הגדולים בארץ, ורבות מדובר בו בספרי התרים, כגון תבואה"א לר' יהוסף שורץ ור' לעילן.

3. מימצאים ארכיאולוגיים

1. חפירה ארכיאולוגית בתל המשתרע על שטח של יותר מ- 100 דונם. קצהו הצפוני בשטח האינדוסטין העירוני ובי"ס רמז, וקצהו הדרומי באזור רחובות גורדאו והחלוץ. במזרח הוא מגיע עד אחרי ביה"ס מיטון, ובמערב עד רחוב סילבר בערך. מיון חרסיו (בעקבות חפירת מערכת ביוב) מראה רציפות ישובית החל מאז התקופה הכנענית הקדומה ועד לתקופה הביזנטית! זהו החלק העתיק והציב ביותר בתל. החרסים הקדומים ביותר נתגלו לרגלי התל מצפון, ליד מגדל המים (חפירות י' קפלן ועוד). התל היה בשיא ישובו בתקופה הכנענית התיכונה. חרסי התקופה הנקראת כנענית מאוחרת, חרסים ישראלים א-ב ושיבת ציון נתגלו בשיא התל, כלומר רחובות להמן, טשרניחובסקי ומסדה, אין בטחון לגבי תקופה הלניסטית וחשמונאית. מתקופה רומית-ביזנטית עיקר הממצא בחלק זה מרוכז ברח' ביתר ובקצה המזרחי של רח' טשרניחובסקי.

2. בראש ובראשונה חשובים שרידי הכנסיה, הואיל והיא ידועה ומתוארת ומצוירת החל מ 500 לסה"נ בערך, ונחשבה למופת של כנסיה מפוארת וגדולה במיוחד; ומאידך שרידיה ידועים לנו ללא כל ספק בשטח נרחב בתוך הסכנה. גדלה היה רב מאד והצלבים עם כל הערצתם לקדושם

(הוא נחשב אצלם ה"פטרון" של האבירים האנגלים) כשבאו לחדש אותה לא בנו אלא מקצתה. הכנסיה הקיימת כיום באתר קטנה עוד יותר. המסגדים נבנו בשטח הכנסיה הקדומה. עמודי גרניט מקוריים ממנה נמצאים בשטחה, ועל אחד מעמודיה כתובת יוגית מקורית המתאימה לפי סגנונה וכתבה לתקופת היסוד של הכנסיה (הכתובת כיום בתוך המסגר הגדול "ג'אמע אל כביר"). שרידי עבודה זוהו גם עדות נאמנה לרציפותה של לוד באתר מקום מאז סוף תקופת התלמוד ועד היום. הכנסיה היתה עיקרה של לוד בעיני הנוצרים והם כינו את העיר גם ג'אורגיופוליס.

4. מסקנת הדברים לנידונו

במקרה של לוד אין להטיל ספק שהיא עומדת בחזקתה "כאן נמצא כאן היה". היא עומדת בשמה המדויק לוד – לד ויש עליה עדויות רצופות במשך כל הזמנים ללא הפסק מזמן התנאים. הממצא הארכיאולוגי העשיר בשטח המיושב של העיר והיום כולל את מה שנחשב במידה רבה של ודאות לתל העיר שמימות יהושע ואת שטח העיר של תקופת התנאים והאמוראים. קבלת חכמינו ו"ל שלוד מוקפת מימות יהושע ומסורת הדורות הבלתי מעוררת מעמידות את העיר בחזקת מוקפת ודאי, וכל הרוצה להוציאה מחזקתה עליו הראיה.

אם כן, מאחר שהיקפה של העיר לוד ודאי, ומקומה ודאי, ומקומה העתיק מיושב כהיום בידי ישראל, ואליו מתחברת שאר העיר בחיבור בתים רצוף פחות משבעים אמה ושיריים מבית לבית, צריכה כל העיר לעשות את הפורים לכל פרטיו רק בט"ו. וגם רמלה אם יתברר שהיא סמוכה לה ומחוברת אליה בחיבור של פחות מקמ"א ושליש, לענ"ד יהיה דינה ג"כ בט"ו בלבד. עד כאן ממאמרו של ר' יואל אליצור.

יא. חיוב פורים בלוד בי"ד ובט"ו משום המנהג

ובנותיה (ד"ה א, ח), ולטעמך הא אסא בננהי ויבן ערי מצודה ביהודה (שם ב, י"ד), אלא אמר ר' אלעזר הני מוקפות חומה מימות יהושע הוו, חרוב בימי פלגש בגבעה ואתא אלפעל בננהי, הדר אינפול אתא אסא שפצינהו. ר"קא נמי דכתיב (שם) ויאמר ליהודה נבנה את הערים האלה, מכלל דערים הוו מעיקרא, ש"מ. ע"כ. ובודאי שנבנו על מקומן הראשון, דהא ריב"ל שחי מאות שנים לאחר מכן אומר על לוד שהיתה בימיו שהיא המוקפת חומה מימות יהושע, שכך היה ידוע ומקובל בידם. וכ"ה בירושלמי שם דף ג. ובקרוב העדה: בימי פלגש בגבעה החריבו ישראל את ערי בנימין כדכ' וגם את הערים וכו' אבל מ"מ היו מוק"ח מימות יב"ן. (המובא דאסא שפצינהו לא מוזכר בירושלמי).

הרי לפי המובא כאן על הרצף בקיומה של של העיר לוד והמימצא על מקום ברור בעיר העתיקה של לוד בו עמדה עיר בזמן יהושע בן נון ואף לפני זה. לכאורה ברור שחלק מלוד כיום היא לוד שהיתה מוקפת חומה ולכל היתר דין של סמוך דדינו ככרך עצמו, ואף לדברי המנחת יצחק שהובאו לעיל שכתב דאולי אם לא ברור במדויק היכן מקום שהיה מוקף חומה לא אמרינן החידוש של סמוך, הרי עתה יש מקום ברור שהיה מוק"ח וממילא לכל השאר דין סמוך והיה צריך להיות דין לוד לנהוג דיני פורים ביום ט"ו בלבד עם קריאת המגילה בברכה ותו לא.

אבל כשהצגתי את הדברים בפני מרן הגר"ש אלישיב שליט"א, אמר לי שאף אם אני יכול להשבע דלוד דהיום היא זו שהיתה ביב"ג לאור כל הנ"ל, בכל אופן

נוסף לאמור בנספת הנ"ל, נמצאה בשלהי שנת תש"נ בחפירות בלוד העתיקה הוכחה ששם עמדה העיר עוד בתקופת יהושע בן נון, המתאימה גם למה ששנינו במס' מגילה. וזה תוכן מכתב רשות העתיקות:

נתגלו שרידי לוד המיקראית במהלך חפירות הצלה שנערכות על ידי רשות העתיקות בשכונת נווה ירק בלוד, נתגלו שרידי לוד המיקראית אותה מחפשים הארכאולוגים מזה 50 שנה. לראשונה נתגלו מימצאים ארכאולוגיים המשמשים עדות חותכת לקיומו של ישוב בלוד בתקופת המקרא. המימצא המדהים ביותר שנתגלה הינו שכבת חורבן של הישוב בלוד בתחילת תקופת המקרא (מאה העשירית לפנה"ס). לאור השרידים שנמצאו באתר, סוברים הארכאולוגים שהישוב בתל חודש רק בזמן שיבת ציון. החרסים שנמצאו באתר מעידים על קיומו של ישוב בלוד גם לפני תקופת המקרא. בתקופה הכנענית (אלף שלישי עד האלף הראשון לפני הספירה). כמו כן נמצאו באתר מטבעות ורצפת פסיפס צבעונית מהתקופה הביזנטית, המעידים על קיומו של ישוב גם בתקופות מאוחרות יותר. (סוף המכתב).

יש לציין כי המימצא שלוד נחרבה לפני אלפיים ושמונה שנה מאות בערך, מתאים למובא בתנ"ך ובגמרא מגילה שלוד נחרבה בתקופה הסמוכה להקמת בית ראשון ונבנתה מחדש במקומה. וז"ל הגמרא במגילה ד. ואמר ריב"ל לוד וכו' מוקפות חומה מימות יהושע בן נון הוו. והני יהושע בננהי והא אלפעל בננהי, דכתיב, בני אלפעל עבר ומשעם ושמר, הוא בנה את את אונו ואת לוד

כיון דכבר נהגו פורים בשני הימים, יש להמשיך כך משום המנהג שנהגו.

ואח"כ מצאתי דבר דומה בתורת חסד או"ח סס"ל"ח וז"ל: כתב המג"א בשם הלבוש דבמדינות אלו אין להסתפק לפי שהם בצפון ורחוקים מא"י וידוע שלא היו מיושבים בזמן יהושע. והאמת זה דבר ידוע וברור. ואין להאמין להשמועה שאומרים על קצת עיירות במדינתנו שיש ספק אם הם מוק"ח מיב"נ שאין שום שורש דבר נמצא בזה ובודאי א"צ לקרות בט"ו. וגם אם יש בזה מדת חסידות אינו ברור לפי הנ"ל. וזולת מה שי"ל דאחר שכבר נהגו כן אין לשנות מנהגם. מיהו מי יודע אם הוי מנהג מבורר מקדם. וגם אולי נהגו כן מחמת

אוצר החכמה

יב. עיר שהיא ספק מוק"ח – מקרא מגילה

שסברו שמצד הדין חייבין לקרות בט"ו והוי מנהג בטעות. וגם יש לדמות למ"ש הפר"ח באו"ח סי' תצ"ו בדיני מנהג איסור סוף ס"א דבחומרא דהיא מילתא יתירתא אין איסור לשנות מנהג וא"צ התרה ולא דמי למנהג שהוא לסייג ופרישות, עכ"ל.

וא"כ ה"ה י"ל בנידו"ד דאף אם עתה ברור דדין לוד לקרות רק בט"ו, כיון שקודם נהגו לקרות גם בי"ד יש להמשיך במנהג זה, וכאן בודאי אין זה מנהג בטעות, כיון דעשו כן משום דהיה ספק אם היתה מוק"ח ומשום כך הורו לעשות כן, ורק עתה נתברר כל הנ"ל דודאי עומדת על מקומה העתיק.

לקרות מספק בי"ד ובט"ו, דע"כ לא אמר הרמב"ם שקורין בב' הימים אלא בכרך שקצת אומרים מוקפת היא מימות יהושע וקצת אומרים אינה מוקפת, אבל כל שאין יודעים בה כלל, לא מיקרי ספק. והביא ראה מאשם תלוי דהרמב"ם פסק דאינו חייב עד שיהי' שם איסור קבוע כגון אכל חלב וספק אם היה כזית או היה לפניו חתיכת חלב וחתיכת שומן ואינו יודע איזו אכל, אבל היתה לפניו חתיכה ספק חלב ספק שומן, פטור שהרי אין כאן איסור קבוע. וה"ה לקריאת המגילה דסתם עיר המוקפת חומה ואין יודעים בה אם מוקפת חומה מימות יהושע, דלא באה כלל לכלל ספק, אין קורין בה אלא בי"ד שהוא זמן קריאה לרוב העולם.

והק' ע"ז הב"י דאינו דומה, דא"כ אפי' אם נחלקו בקבלתם זה אומר מוקפת וזה אומר אינה מוקפת, לא יקראו בי"ד ובט"ו דכה"ג לא מחייב אשם תלוי דדומה לחתיכה ספק חלב ספק שומן. וא"כ הא דכ' הרמב"ם עיר שהיא ספק וקורין בי"ד ובט"ו היכא משכחת לה. ועוד: שאני אשם תלוי דהוא גזו"כ, משא"כ במגילה.

וכ' הב"י אף שיש לקיים דבריו ממ"ש הר"ן (המובא להלן), עכ"ז העולם שנוהגים לקרות בי"ד ובט"ו בכל העירות המוקפות, מן הסתם נראה שסוברים שכיון שאנו רואים אותה שהיא מוקפת באה לכלל ספק אם היא מוקפת חומה מימות יהושע והיא בכלל מ"ש הרמב"ם עיר שהיא ספק קורין בה בב' הימים וכו'. ור' לעיל בתשובת המנחת יצחק מה שהביא מהחת"ס לפרש דעת ה"ר יוסף.

ובשלטי גבורים במגילה שם, מביא: ולענין ברכה כתב ה"ר יחיאל ז"ל: מסתברא שיקראו בלא ברכה

1. קוראים בי"ד בברכה ובט"ו בלא ברכה

במסכת מגילה ה. שנינו: חזקיה קרא בטבריה בארביסר ובחמיסר, משום דמספקא ליה אם גקראת מוקפת חומה מימות יהושע ב"נ, משום שמצד אחד מקיף אותה ים כנרת וספק אם ים נחשב כחומה. וכן רב אשי קרא מגילה בהוצל בארביסר ובחמיסר, משום דמספקא ליה אם היא מוקפת חומה מימות יהושע ב"נ. **הרמב"ם** בהל' מגילה פ"א הי"א פסק: עיר שהיא ספק ואין ידוע אם היתה מוקפת חומה בימות יהושע בן נון או אחר כך הוקפה, קוראים בשני הימים שהן י"ד ט"ו ובליליהם, ומברכין על קריאתה בי"ד בלבד, הואיל והוא זמן קריאתה לרוב העולם. וכ"ה בשו"ע או"ח סי' תרפ"ח.

בתשובות פאר הדור להרמב"ם סי' ק"ה כ' שנשאל על מה שנהגו בעיר צור לקרוא המגילה בי"ד ובט"ו ולברך. והשיב כי בכל מקום המסופק אם הוא מוקף חומה מימות יהושע קורין בשניהם אבל בט"ו בלא ברכה, מפני שהוא ברכה שא"צ, ואיסורא דאורייתא הוא שנושא ש"ש לבטלה. וסיים בזה"ל: וזה כלל גדול שבכל מצוה בין דאורייתא בין דרבנן, אם נסתפקנו בה אם יברך או לא, עושה אותה בלא ברכה וכו' ולכן ראוי לבטל המנהג, כי אף העונה אמן בברכה לבטלה עתיד ליתן את הדין. וכ' ע"ז בדעת תורה בשו"ע שם: אבל י"ל דהרמב"ם לשיטתו דס"ל דברכה שא"צ דאורייתא, משא"כ לשי' התוס' ושאר פוסקים וכו'.

ובב"י הביא דעת ה"ר יוסף אביו ז"ל שהיה קורא תגר על המנהג שנוהגים בכל עיר מוקפת חומה